

AUTISMUS

V osmdesátých letech 20. století byla v Diagnostickém a statistickém manuálu Americké psychiatrické asociace uznána skupina pervazivních vývojových poruch jako samostatná syndromologická jednotka. V Evropě došlo k přijetí a začlenění této skupiny poruch do Mezinárodní klasifikace nemocí až v letech 90. s vydáním její 10. revize. V současnosti převládá pohled na autismus jako na postižení zasahující tři hlavní oblasti vývoje dítěte, a to oblast sociální interakce, sociálních vztahů, oblast komunikace a řečových dovedností a oblast představivosti, imaginace, která zasahuje hrovou činnost a vzorce chování obecněji. Tato tzv. triáda představuje souhrn příznaků, které jsou nezbytné pro diagnózu autistické poruchy.

1. Sociální interakce

Projevy postižení sociální interakce u dětí s autismem mají podobu narušených vztahů dítěte k osobám v jeho okolí. Deficit se u dítěte objevuje již od časného dětství, např. odmítáním očního kontaktu, nezájmem o kontakt a přítomnost rodičů a celkový nezájem o sociální podněty. Snaha druhých o navázání kontaktu může u těchto dětí vyvolat i velmi negativní reakce odporu a vzdoru. Důsledkem je pak postižený vývoj vztahu dítěte k matce – attachmentu., dítě si pak nemusí vůbec vytvořit specifickou vazbu na své rodiče, nebo naopak vytvořit velice silné pouto. Narušení sociálně-interakčních dovedností se později projevuje i ve vztahu k sourozencům, vrstevníkům a dalším dospělým osobám. Autistické dítě si většinou nedokáže hrát s ostatními, nerozumí konvencím a normám sociálních vztahů, charakteristické je omezení emočního porozumění a empatie. Podstatou onemocnění je neschopnost porozumět sociálním signálům a vnějším projevům vnitřního prožívání druhých lidí. Tato neschopnost číst z chování prožívání druhých lidí však neznamená, že by autistické děti samy neprožívaly emoce nebo že by neměly zájem o druhé. V jejich případě jsou tyto projevy pouze kvalitativně odlišné a navenek vykazují jiné charakteristiky, než na jaké jsme běžně zvyklí.

2. Řečová komunikace

Pro komunikaci a řeč je u autistických dětí charakteristické především postižení jejich funkčních aspektů, projevuje se velký nesoulad mezi formální a funkční stránkou takto postižených dětí. Mají problémy s porozuměním reciproční komunikaci. Řeč i gesta postrádají pro postižené děti sociální význam, nechápou jejich komunikační funkci a nemají tedy potřebu je používat ke sdělení významů a obsahů. Vývoj komunikačních dovedností je tak je u dětí s autismem narušen již v preverbálním stadiu, kdy zdravé děti mají přirozený

sklon napodobovat slyšené zvuky, broukají si, a prostřednictvím této nápodoby na nejjednodušší rovině komunikují s pečujícími osobami, které pro ně představují významné sociální podněty. Autistické dítě nechápe smysl a význam komunikace a tak už v raném věku postrádá snahu osvojit si komunikační dovednosti, a to jak verbální, tak neverbální (u dětí s autismem proto zpravidla nemůžeme ani pozorovat snahu nahradit mluvenou řeč gesty či jinými neverbálními formami komunikace). Značná část takto postižených dětí si tedy řeč vůbec neosvojí.

3. Imaginace a vzorce chování

Tato oblast je u autistických dětí charakteristická především odporem ke změně, značnou rigiditou a výrazným lpěním na stereotypech. Postižené děti pak často projevují aktivní odpor vůči sebemenším změnám v denní rutině, v zavedených rituálech, v navyknutém prostředí. Sklon k stereotypii se projevuje také tzv. motorickým manýrismem, tedy opakovanými, nefunkčními, bezúčelnými pohyby rukou, prstů či celého těla, které mohou přecházet až v autostimulační automatismy, jež u postižených dětí nahrazují hrovou činnost.

Jako vývojová porucha je autismus charakteristický především nevyrovnaným vývojovým profilem, kdy na rozdíl od jiných vývojových postižení můžeme u dětí s autismem pozorovat nerovnoměrný rozvoj v jednotlivých oblastech psychomotorického vývoje. V důsledku toho se pak u některých dětí můžeme setkat jak s deficitem některých dovedností a schopností, tak zároveň s tzv. ostrůvky inteligence či speciálních schopností, v nichž postižené děti dosahují výrazně vyšší úrovně. Těmito speciálními schopnostmi bývají nejčastěji výborná vizuální, prostorová či mechanická paměť, velmi dobrá prostorová orientace, velmi dobré matematické nadání a ojedinělý výtvarný či hudební talent (především ve formě dovednosti věrné reprodukce již po jednom zhlédnutí či poslechu).

Ve vztahu k poruchám autistického spektra je nezbytné mít na paměti, že se jedná o postižení s velmi individuálními projevy, závažnost postižení u každého jednotlivého dítěte se může značně lišit a zároveň měnit s dospíváním a vývojem dítěte, některé symptomy se mohou s věkem dokonce samy upravit či dokonce vymizet (velmi účinná je raná intervence). Uvedené charakteristiky postižení jsou tedy spíše obecnými vodítky, jak danou poruchu dítěte rozpoznat, a nikoli neměnnými a jednoznačnými hranicemi.

Jana Čihounková

Zdroj: Psychologie Dnes, 4/2005